

F A N E B U S T S A K E N

HISTORISK SÆROPPGAVE TIL EXAMEN ARTIUM V. BRYNE GYMNAS

av

Vigleik Haga.

EN AVSLÖRING AV DEN NORSKE SÅKALTE RETTSSTAT: SKREVET I TAKKNEMLIGHET TIL EN KOMPRIMISLÖS SANNHETSSÖKER: REDAKTÖR TORALV FANE BUST. FREMSTILLINGENS OPPLYSNINGER ER I ALT VESENTLIG GITT OG DOKUMENTERT AV FANE BUST SELV. FORELIGGENDE FREMSTILLING ER KONSENTRERT OG SKJEMATISK PÅ GRUNN AV SAKENS OMFANG.

DEN ANNEN VERDENSKRIG

HVEM GJORDE HVA ?

Da tyskerne den 9. april 1940 kom til Norge, fant de landet lagt åpent. Norge ble ofret på Englandsalter, noe som vel var medvirkende til at Tyskland til slutt tapte krigen. Hvis den norske regjering allerede på det tidspunkt visste om hensikten bak de allierte konspirasjoner for å lokke tyskerne til Norge, førte kan hende regjeringen en meget klok og internasjonalistisk antihitlerisk politikk. Dersom derimot regjeringen trodde på engelskmennenes fikserte invasjonsplaner og aldri oppfylte løfter om hjelp, må etter min vurdering regjeringens ansvarsbevissthet kunne karakteriseres som uhyre svak og i høyeste grad i strid med det enstemmige stortingsvedtak om å hevde og ivareta Norges absolutte nøytralitet. Når så Norge var tatt, " ledet " regjeringen med Kongen i spissen, sitt folks kamp fra sofakroken i England. Redaktør og enøutgiver av " Sandnes og Jærens Avis ", Toralv Fanebust, stengte den 10. april, på den dag der ble innført tysk-norsk presse-sensur, sine aviskontorer og styrtet sidene til dagens avis som da sto ferdig til trykking. For å ha noe å leve av under krigsårene

Arntzen. I 1943 hadde han som klient en frue som på eget initiativ hadde oppnådd separasjonsavtale med sin mann. I separasjonskontrakten var det anført at ekteskapets barn, en pike, skulle besøke faren hver fredag ettermiddag. Hele kontrakten ble løpende oppfylt til punkt og prikke. Blant annet kan nevnes at vedkommende gav både sin datter og sin kone hver sitt hus, hytte i Nordmarka og kr. 25000 i kontanter, pluss kr. 15000 til en operasjon. Datteren fikk 3 poliser a kr. 5000, utbet. ved fylte 17, 21 og 25 år. Fruens datter fra tidligere ekteskap fikk kr. 7000 til sin skolegang, og en polise på kr. 5000. Nå inntrådte imidlertid en uoverensstemmelse mellom de separerte ektefellene. Moren satte seg da imot at datteren skulle få besøke faren. Et forsøk fra hans side på forlik førte ikke fram. Han nektet da å betale det løpende månedsbidrag inntil Oslo Byrett kunne bilegge tvisten. Men da det første ubetalte bidrag var forfalt, gikk fruens advokat Sven Arntzen til aksjon. Han henvendte seg til lensmannen i Ullern om å sikre seg pant i mannens eiendom, og med politiets hjelp å sørge for at mannen ikke fikk anledning til å overskride landegrensene og dermed unndra seg underholdningsplikten. Saken var imidlertid den at mannen i høy grad var implisert i norsk motstandsbevegelse. Dette var sommeren 1943 da der var dødsstraff for å forlate landet illegalt. Trolig var dette grunnen til at lensmannen i Ullern nektet å blande politiet inn. Advokatens begjæring gikk derfor videre til lensmannen i Nordstrand. Denne var ulysten, men ved telefonpurring og brev fra advokats kontor ble begjæringen sendt statspolitiet. Dermed kom Gestapo inn i bildet. Mannen ble skygget og arrestert like før han skulle innfri sitt løfte om å likvidere en fryktet torturist. Hans pågripelse førte til den mest omfattende og tragiske opprulling av illegalt arbeide Norge opplevde under krigen. Hele motstandsgruppa XU ble avslørt, den gruppa vedkommende mann blant annet hadde utlånt tre kontorer til. Resultatet var at over 60 mann ble tatt, 30 flyktet til Sverige. To flyktningsruter til Sverige røk opp. Den ene ved Åbyes Rederi, den andre over landjorda. Daglige kontakter ut og inn av fengslene i Oslo ble stoppet en gang for alle. Illegale telefonlinjer til Trondhjem, Ålesund og Bergen, samt den automatiske telefonavlyttingen av Gestapos samtlige apparater i Oslo og omegn,

gikk tapt. Direkte kostet denne tragedien minst syv mann livet, indirekte selvsagt flere.

Kåre Torgersen het en ung nordmann som først deltok i vinterkrigen i Finland, kanhende fordi hans mor var finsk. Deretter ble han frontkjemper i den norske legion på Östfronten. Hösten 1943 var han i Oslo som rekonvalesent etter en russisk kule gjennom lungene. I noen grad gjorde han da tjeneste som tolk. Dessuten falt det i hans lodd å hente den advokat- og lensmannsrapport som fra Stapo var sendt det tyske passkontor som varslet sikkerhetspolitiet.

FREDEN KOMMER TIL LANDET VÅRT

HVEM GJORDE HVA?

Ettersom landet var fritt igjen, skulle nå alle forrædere og uaktsomme nordmenn svare for sine handlinger. De tidligere tysk-kontrollerte fangeleirene fikk utskiftet belegget med frontkjemper, N.S.medlemmer og medløpere av mange slag, især profitører og folk som hadde utvist uaktsomhet under okkupasjonen. For å sikre demokratiets og rettssikkerhetens gjeninnførelse i Norge ble det slått grundig og hårdt ned i de leire som kunne tenkes å ha motarbeidet de resultatene folket vårt hadde tilkjempet seg. Bare som et eksempel vil jeg nevne en Oslo-mann som hadde anmeldt et lastebilnummer for fyllekjøring. Anmelderen ble satt under påtale for grov uaktsomhet! Den fulle mannen i bilen var nemlig aktiv motstandsmann. At det i virkeligheten var han som hadde utvist uaktsomhet ved å kjøre i fylla i sin spesielle situasjon, så man bort fra. Selv om vedkommende ved dette høve ble frikjent, sier det en hel del om påtalemyndighetens innstilling under rettsoppgjøret. Av andre ting som illustrerer rettsoppgjøret kunne tas med hele serier, men det vil føre for langt her å gå i detaljer. Her skal bare nevnes at fangemishandling i det nyopprettede rettssamfunns konsentrasjonsleire var ikke uvanlig. Unge gutter som hadde latt seg forlede til å sloss for den "nye ordning" på Östfronten - noe en ~~del~~ del av borgerpressen i Norge kanskje var med å la grunnen til ved dens mer og mindre åpne sympati for Hitler i tredveårene - ble mildt sagt dårlig behandlet. Noen pådro seg tuberkulose og døde.

Mennesker ble dødsdømt og henrettet av det nyopprettede demokratiske rettssamfunn. Blodhevnene var gjeninnført.

Det var juridisk belegg for disse handlingene. Det var innført unntakslover som tillot dødsstraff i fredstid -. Og lovene hadde tilbakevirkende kraft. Handlingen ble forbrytersk etter at den var utført.

De menn som sto bak utarbeidelsen av disse lover, sto nå bak gjennomføringen av dem. Lovforfatterne påtalte, prosederte og dømte. Alt for å gjeninnføre det tradisjonsrike norske retts-samfunn grundig og for alltid!

Redaktør Toralf Fanebust likte ikke denne formen for "retts-oppgjør". Han dro fra gård og grunn og startet opp sitt tidsskrift "§100". Her kom han med kvass kritikk av Landssvikeroppgjøret og den hetzstemning som hersket i tiden. Mange var de som hadde dårlig samvittighet for sin fortid under krigen, og da Fanebust ikke for fram med silkehansker mot "svoveljössinger" og desslike i bladet sitt, ble han "persona non grata" hos mange.

Til å begynne med var ikke Fanebust klar over advokat Arntzens eskapader under krigen. Men advokat Arntzen var selvsagt klar over at disse kunne bli kjent, dersom han ikke utnyttet den maktstilling han selv satt med. Herr advokat Sven Arntzen hadde på dette tidspunkt klatret seg opp til stillingen som riksadvokat. Gjennom rettsforfølgningen av blant annet folk som hadde handlet uaktsomt, var det denne mann som ledet påtalemyndigheten. Sven Arntzen var sekretær i den komiteen som utformet landssviks-anordningen. Det hører med til historien at han ledet den meget dyktig og fikk mange dømt, dømt for bl.a. utvist uaktsomhet.

Den om dette uvitende Fanebust begynte nå å bli utsatt for rare ting. Det første som skjedde var at Kioskkompaniet nektet å selge "§100" og tegneren Einarsons satiriske "Trollspeilet", et sosialsatirisk vittighetsblad. Kioskkompaniet var rettslig for-pliktet til å selge og distribuere, men makten satt visst for tiden i rettens sted, flankert av en ensrettet og hetzende presse. Det er her på sin plass å tenke at mange av påtalemyndighetens menn, med dens leder i spissen, gjerne så at "§100" ble brakt til taushet. En senere rettssak har avgjort at boikotten av "§100" var rettsstridig.

Nå skulle en kanskje tro at Norsk Presseforbund ville trådt inn og gjort dette til en prinsippsak. Det som i stedet skjedde, var at nesten hele den norske dagspresse lot trykke et åpenbart løgnaktig og injurierende oppsett, forfattet av riksadvokat Arntzen og kriminalsjef Kaltenborn i fellesskap. Dette oppsettet ble sendt gjennom Höires Pressekontor, Arbeidernes Pressekontor og NTB, hvorfra det så ble spredt til og tatt inn i aviser over hele landet. Hermed gjengis oppsettet i sin helhet:

Morgenbladet - 1ste side 7/9-1946.

(lørdag)

INGEN PÅTALE MOT "PGR 100" og TROLLSPEILET

Martha Steinsviks bok i sökelyset.

Politiet har ikke funnet noen grunn til å forby de to tidsskrifter " § 100" og "Trollspeilet" å utkomme.

Disse to såkalte "ny-nazistiske" tidsskrifter som redigeres av to forhenværende medlemmer av Samfundspartiet ("Brochmann-bevegelsen, en humanistisk anti-militaristisk bevegelse der medlemskap ikke eksisterte (Hagas anm.)), henholdsvis Toralf Fanebust og Einar Einarson, er av riksadvokaten oversendt til politiet med oppfordring om å gjennomgå de numre av avisene som hittil er utkommet, for eventuelt å finne grunnlag til en påtale.

Avisene inneholder i hvert nummer de heftigste angrep på rettsoppgjøret og fremkommer med de groveste beskyldninger mot de menn som står i spissen for oppgjøret med landssvikerne. Oppfatningen er at landssvikerne ikke har gjort noe galt og følgelig ikke skal straffes. Det later til at avisene er av den mening at England er skyld i at Norge ble okkupert, og at tyskerne er i grunnen et hederlig folk, som burde ha vunnet krigen.

Etter hva kriminalsjefen i Oslo, Kaltenborn, opplyser til Höires Pressekontor, har politiet imidlertid ikke funnet grunnlag for påtale. I hvert fall ikke i de numre som hittil er utkommet av avisene, tillegger kriminalsjefen.

Martha Steinsviks siste bok, som også inneholder sterke angrep på rettsoppgjøret og et varmt forsvar for landssvikerne, er likeledes under gransking av politiet. Det er ennå ikke truffet noen avgjørelse om det vil bli utferdiget påtale for forfatterinnens vædkommende.

(sitat slutt)

For å kunne vurdere denne artikkelen er det viktig at vi tar i betraktning den opphetzede stemning som besatte det norske folk i den tid. Dessuten pluss mange aviser på etter beste evne med ledere og kommentarer.

Redaktør Fanebust anmeldte saken til Oslo Politikammer. Der lot imidlertid politimester Welhaven den impliserte kriminalist Kaltenborn ta seg av etterforskningen, noe som resulterte i at Fanebust tross utallige purringer ikke hørte mer på fire år ! Da forsvant "dessverre" saksdokumentene! Nå kom saken, etter at Fanebust hadde måttet ta det hele opp igjen fra begynnelsen, opp for Oslo Byrett som sivilt søksmål. Saken resulterte foreløpig i at dommer Hillestad presterte full frifinnelse for injurianten. Imidlertid ble denne dom omstøtt i dens helhet av Høyesteretts kjæremålsutvalg. For å dekke de offentlige menn hadde da forlengst Høires Pressekontor tatt skylden på seg, ved direktør Öivind Davidsen og en tilsynelatende trokkyldig redaktør. Dermed falt herr Kaltenborn ut av bildet, mens sakens ankermann, riksadvokat Sven Arntzen, møtte som forsvarsvitne for pressekontorets syndebukk! Han var ved denne anledning flankert av forsvarsminister Jens Chr. Hauge som sakkyndig vitne!

Høyesterett hadde dog nå erklært samtlige æreskrenkelser injurierende i straffelovens forstand, samt at sannhetsbevis manglet fullstendig for dem. Følgelig måtte byretten ved ny hovedforhandling idømme mortifikasjon, saksomkostninger og erstatning. Saken var på det tidspunkt ni år gammel!

Likevel anket direktør Davidsen, og først etter ytterligere to år fant han å kunne vedta Oslo byretts milde dom, pluss mer enn dobling av erstatningsbeløpet - for å unngå Lagmannsretten som da var på trappene. Nære på økonomisk ruinert på grunn av sitt sammenstøt med rettsstaten, fant Fanebust å måtte gå med på dette for ham økonomisk fordelaktige forliket. Nå var der tross alt alvorligere affærer å ta seg av enn denne gamle injurienesaken. Det skal bare nevnes at under annen gangs hovedforhandling innrømte redaktør W.W. i HP at han ikke hadde forfattet pressemeldingen. Det pressebyrå han ledet hadde mottatt den i sin helhet fra kriminalsjefen.

La oss så vende tilbake til 1946.

Rettergangen mot landssvikerne var i full gang. På Fengselsykehuset lå tidligere frontkjemper Kåre Torgersen. Han satt inne med førstehåndsopplysninger om da Gestapo rullet opp XU-gruppa. Men da han skulle forhøres, fikk forhørsbetjentene beskjed om at 'forhøret', stikk i strid med all sedvane, trolig også med loven, skulle opptas mundtlig og ikke nedskrives. Dette er forhold som går fram av det stenografiske referat fra Eidsivating Lagmannsrett som Fanebust er i besiddelse av, nemlig at avhøring av lege Ingolf Andresen og Kåre Torgersen om opprullingen av XU med underavdelinger fant sted på Fengselsykehuset den 22. september for Andresens vedkommende, med krim. ass. ved landssvikavdelingen, Jörgen Lysholm Schaanning. For Torgersens vedkommende ble forhøret avholdt den 25. september ved den samme Schaanning, samt daværende krim. ass. ved landssvikavdelingen, nåværende sekretær Bertel Byhring-Dehli. De var utsendt fra den nevnte avdeling med det oppdrag at rapportene skulle opptas muntlig og gis til avdelingssjefen muntlig. Det er åpenbart at påtalemyndigheten ønsket å holde slike opplysninger borte fra påtalemyndighetens arkiv og landssvikavdelingens do., og for all del ikke la dem tilflytte pressen. (Etterforskeren Lysholm-Schaanning er senere død. Byhring-Dehli bor i Enoksvei 4, Oslo, tlf. 67 27 07).

Nå var etterforskerne öyensynlig mer samvittighetsfulle enn sine oppdragsgivere. I følge riksadvokatens Stortingsmelding 64-1950, utferdiget de en fullstendig korrekt, maskinskrevet rapport etter forhøret. Denne rapporten fikk Fanebust tilsendt pr. post. Hvem som sendte den er det ingen med sikkerhet gitt å si, skjönt derom kan enhver tenke sitt. For å være sikker på rapportens troverdighet kontrollerte Fanebust både på Fengselsykehuset og ved Landssvikavdelingen at den stemte både hva tidspunkt og navns nevne angikk. Deretter lot han rapporten trykke og kommentere i sitt " §loo". Hva det resulterte i lar vi det tidligere siterte Morgenbladets politiske motstykke, Arbeiderbladet, fortelle om:

Arbeiderbladet 29/10-1946.

FANEBUST ER FREKK

Redaktören av nazibladet påstår at riksadvokaten var angiver.

F e n g s l e t i f i r e u k e r.

Redaktören av smussorganet "§loo", Toralf Fanebust, ble arrestert i Drammen natt til i går og sendt til Oslo. I går formiddag ble han framstilt i forhørsretten, og det ble avsagt fengslingskjennelse til 25. november. Fanebust opptådte i retten som den forfulgte, og nærmest truet dommeren til å vise forsiktighet i denne sak. Han påanket kjennelsen.

Anholdelsen er skjedd etter anmeldelse fra tidligere riksadvokat Sven Arntzen. (Arntzen trakk seg tilbake fra stillingen som riksadvokat en uke før det " injurierende "§ loo " kom i salg. (Hagas anm.)). I oktobernummeret for i år beskyldte Fanebust hr.adv. Arntzen for simpelt angiveri. (I sin kommentar hadde Fanebust kalt det som gikk frem av rapporten for " grov uaktsomhet ". (Hagas anm.) og at det var han som la grunnsteinen til det tyske sikkerhetspolitis opprulling av politiets etterretningstjeneste i 1943, og opprullingen av XU. De kraftige beskyldningene bygger Fanebust på en rapport som er avgitt av den berømte norske gestapist Kåre Torgersen. En avskrift av Torgersens forklaring var sendt Fanebust anonymt, og han hadde ingen betenkelighet med å bruke den.

Hele rapporten fra Torgersen er et falsum, og Fanebust er nå siktet for forbrytelse mot straffelovens § 247.

Fanebust bor nå i Baråker i Vestfold, og produktet hans blir trykt i Horten. Bladets abonnenter består vesentlig av tidligere NS-folk og stripete, og hele virksomheten som står bak denne "silkefronten" må trekkes fram i lyset. Det bør vel også undersøkes hvilken "redaktør"-virksomhet Fanebust har bedrevet tidligere på Vestlandet.

(sitat slutt).

Som det fremgår av Arbeiderbladets referat ble " injurianten " arrestert for ikke å kunne forspille beviset ! Beviset var "§loo" som Fanebust gjorde sitt beste for å spre! Dette er første og foreløpig siste gang i norsk rettshistorie at en injuriant er blitt arrestert og hans hjem utsatt for razzia ved norsk kriminalpoliti. Fanebust ble under varetekten nektet rett til post, aviser og bøker og kontakt ut. Disse rettighetene var og er selvsagte rettigheter for alle varetektsfanger.

Mens Fanebust var fraværende (noen timer før arrestasjonen) ble der uten rettens kjennelse i strid med norsk lov foretatt razzia i hans hjem, hvor kona var alene hjemme med det daværende minstebarnet på stallebordet. Uten å sette opp fortegnelse, altså igjen stikk i strid med alle lover og vedtekter, " beslagla " politiet, som alltid og allesteds står, og også da sto, til disposisjon for den i saken partiske (fornærmede) påtalemyndigheten, ialt over hundre private brev. Blant disse var for eksempel Fanebusts siste brev fra sin litt senere avdøde far -, men viktigere var blant de hamstrede brevene et fra hans juridiske rådgiver, professor Jon Skeie.

Under injurienesaken drev statsadvokat ham nærmest til løgner fordi han påbødte seg dette brevet. Statsadvokaten utfordret Fanebust til å legge det fram i retten, men Fanebust kunne ikke finne det. Etter fem års purringer ble de ulovlig "beslaglagte" brev tilbalevert, og først da viste det seg at det brev statsadvokat Aasgard åpenbart mot bedre vitende klandret Fanebust for å ha påberopt seg, var i politiets samling! Rettens kjennelse for beslag umaket påtalemyndigheten seg aldri med å innhente -.

Razziaen hos Fanebust ble foretatt av kriminalsjef Kaltenborn og to juridisk utdannede fullmektiger, samt en politisjåfør og en betjent fra Tönsberg som kjentmann. Tre av deltagerne i razziaen var med andre ord utvilsomt klar over at den var direkte ulovlig slik den ble foretatt og gjennomført. Angjeldende sted var Jareteigen i Sem, Vestfold.

Allerede under varetekten ble Fanebust uten eget vitende mentalundersøkt etter påtalemyndighetens forlangende. Rettspsykiaterens observasjon konkluderte med at Fanebust var en "kompromissløs sannhetssøker". Dette ble senere av en kristelig middagsavis i Oslo forvrengt til at Fanebust var en "fanatisk sannhetssøker", dette bare nevnt som et eksempel på den omfattende hetz som nesten hele den norske presse drev mot Fanebust. (Som hederlige unntak i så måte nevner Fanebust: Farmand, Haugesunds Dagblad, Rjukan Dagblad, Sunnmörsposten, Stavangeren og 1'ste Mai (Rogalands Avis).

Etter arrestasjonen ble Fanebust utlånt til landsvikeravdelingen, " for å svare på noen spørsmål " som det het. " Landssvikavdelingen" viste seg i dette tilfelle å være identisk med "Sambandsavdelingen" (overvåkningspolitiet). De ansatte i avdelingen skulle få anledning til å lære den " illgjetne bladstyraren " å kjenne. (" Den illgjetne bladstyraren" ble Fanebust utropt til av NRK dagen etter arrestasjonen - !). I åpenbar strid med lov og rett førte dette til en 4-årig overvåking av Fanebust fra det hemmelige politis side. To av de folkene som i denne tiden skygget Fanebust flittigst, er senere blitt hans personlige venner. Forholdet er også ellers helt klarlagt, blant annet ved at daværende justisminister Petter Koren fikk adgang til justisdepartementets papirer i sin såkalt korte ministertid. Dertil har også redaktör Fanebust selv, ved hjelp av byråsjef Terje Torp fått et glött inn i de papirer om saken som justisdepartementet sitter inne med. Statsråd Gundersens personlige sekretær forsökte riktignok å blånekte for at departementet overhodet hadde dokumenter angående Fanebust. Men han ble omgående avslört av

byråsjef Torp.

Tilbake til årene 1946/7: Allerede under varetekten ble Fanebust hindret fra å få noen forsvarer. Det samme gjentok seg da bevisopptaket gikk for seg i Oslo Byrett i januar 47, og senere. Av Oslo tusen advokater var samtlige for opptatt på andre felter akkurat de aktuelle dagene. En eneste strafferettsjurist med ord for å ha både nebb og klør (h.r.advokat i Oslo) tilbød seg imidlertid - med det resultat at han fikk nervesammenbrudd dagen før den rettslige etterforskning i byretten. Før hovedforhandlingen fikk han så det han selv kaller "påpraket" en offentlig utnevnt forsvarer - som beklaget at han som offentlig oppnevnt savnet lovens adgang til å nekte!

Men nå gjorde " den illgjetne" et trekk påtalemyndigheten sannsynligvis ikke hadde regnet med: Han stilte i retten med fire stenografdamer, og fikk dommerens ord for at dette var hans rett i følge loven. Stenogramreferatet fra retten ble på tilsammen 360 maskinskrevne kvartark -A 4. Et av de viktigste vidner i en sak som denne ville selvsagt være den N.S.lensmannen som lot seg overtale av h.r.advokaten til å be Stapo hindre en mann i å " overskride landegrensene". Men da Fanebust hadde begjært å få lensmannen innkalt som vidne, sa kriminalpolitiet at det kunne bli vanskelig, da han var flyttet fra leir til leir og fra fengsel til fengsel, men de skulle nok finne ham. Senere ble det til at lensmannen var forsvunnet. Sporene tydet angivelig på at han hadde flyktet gjennom Sverige til Argentina.

Senere kom Fanebust under vær med de faktiske forhold: Etter ordre fra påtalemyndigheten under ledelse av riksadvokat Sven Arntzen var denne lensmannen den eneste N.S. lensmannen i landet som ikke ble arrestert etter frigjøringen. Tvert imot fikk vedkommende ansettelse først i trygdeverket og noe senere i et av Kongens departementer.

Sannsynligvis ville Fanebust fått forlenget kjennelse for fengslig "varetekt" dersom ikke tilfeldigvis den svenske justisminister hadde vært tilstedes i salen da spørsmålet om fornyet fengslingskjennelse ble tatt opp. Like før forhandlingene skulle ta til ble dommeren gjort oppmerksom på at så var tilfelle, og påtalemyndighetens påstand om fornyet kjennelse ble avvist momentant! Men som nevnt hadde nå påtalemyndigheten under ledelse av riksadvokat Andreas Aulie, som overtok stillingen etter Arntzen, foretatt alle nødvendige forholdsregler for å fa Fanebust dømt.

- 12 -

Og dom ble det å det riktig forslo. Fanebust ble kjent "skyldig" og idømt ni måneders frihetsberøvelse): mer enn dobling av den da tredve år gamle rekorden for injuriedom.

Etter denne justisdommen i Eidsivating den 1'ste juli 1947 - nitten-førtisju, skjedde det en spørreunde til trykkeriene i Stavanger - etter skriftlig oppdrag fra justisdepartementets representant, overvåkings-sjef Asbjörn J. Bryhn. Dette bekreftes ved riksadvokat Aulies påtegnning av 10. mars 1952 til justisdepartementet, - lyskopi av denne påtegnning foreligger bl.a. hos Stortingets protokolkomite. Samtlige Stavangers boktrykkere ble forespurt av kriminalpolitiet om de hadde fått inn stoff til trykking fra Fanebust ? De fikk forståelse av at det var tvilsomme greier som kunne medføre trøbbel. Av Aulies påtegnning og brev fra statsadvokat Aasgaard som var aktor i saken går det frem at det særlig er den stenografisk opptatte referatboken påtalemyndigheten frykter - det heter blant annet: " Man bör være oppmerksom på det stenogramreferat Fanebust lot oppta i retten - om det skulle lykkes ham å få det ut i trykken. "

Fanebustsaken har siden vært oppe til behandling i Odelstinget, og i den anledning innhentet den justismyrdede følgende erklæring:

ERKLÆRING

Underskrevne Kristian Rostrup var i 1947 disponent for Boye & Hinnas Boktrykkeri A/S, Stavanger, og er det fremdeles.

Sommeren 1947 kom der en politimann inn på mitt kontor. Jeg var da ikke til stede, men fikk beskjed etterpå om at han hadde vært der og talt om manuskriptet som sannsynligvis Fanebust ville komme til å be om å få trykket. Sannsynligvis som følge av at jeg personlig ikke var til stede, fikk jeg kort tid etter et brev fra politiet der det sto at firmaet ikke måtte påta seg trykkearbeid for Fanebust. Jeg kan ikke minnes nå hvem som hadde skrevet under av politiets folk, og navnet på den politimann som var i trykkeriet kjenner jeg heller ikke til. Men det som jeg ellers har sagt her er sikkert.

Da så Fanebust en tid etter kom for å gi meg i oppdrag å trykke hans rettsreferater fra lagmannsretten måtte jeg si fra at jeg ikke våget gjøre det.

Brevet som vi fikk fra politiet ble oppbevart i vårt arkiv og det er ikke lenge siden vi hadde det for oss. Men nå er det på en eller annen måte blitt forlagt. Det er jo så lenge siden det hendte.

Underskrevne Klara Gundersen som har vært kontordame i firmaet i alle disse år og som har ansvar for arkivet, bekrefter ovenstående i alle detaljer. Det er fremdeles mulighet for at vi kan finne brevet men ved de undersøkelser vi foreløpig har foretatt, har det ikke vært mulig.

Stavanger, den 3. mai 1965.

Klara Gundersen (sign.)

Kristian Rostrup (sign.)

Rett avskrift bekreftes:

Erling Ueland, advokat (sign.) (sitat slutt)

Dette stemmer med riksadvokat Aulies utsagn når han i sin påtegning skriver: " Som det framgår av Oslo Politis uttalelse og de fremlagte bilag har politiet i noen utstrekning kontrollert Fanebust etter at han var straffedømt for grove injurier i forbindelse med angrep på rettsoppgjøret, idet politiet har forespurt ved trykkeriene i Stavanger om de har mottatt arbeide for Fanebust. " (sitat slutt).

Fanebust kom imidlertid ennå en gang på tvers med påtalemyndighetene - han fikk nemlig et trykkeri mot alle store makters beregning å påta seg trykking av referatboken. Nå ble der tatt hardere midler i bruk: Ved å utgi seg som representanter for " fagorganisasjonen " med truende forvarsel om blokade, lyktes det to provokatører å få den ferdige del av maskinsatsen til boken styrtet (170 sider) og det videre arbeide droppet. Dermed var Fanebust så ettertrykkelig slått bena under at han etter å ha sonet dommen i Botsfengslet, nærmest var isolert i fire år. Han ble i denne tiden boikottet fra å få leie foredragslokaler, og han eksisterte så å si ruinert på en hytte i Ryfylke.

I årene 1951/52 forsøkte han så å få hjelp av Stortingets justiskomite til å få i gang en habil etterforskning av dette åpenbare grunnlovsbrudd, dette eklatante slag mot rettssikkerheten og trykkefriheten. Justiskomiteen med formann Lars Ramndal lot Fanebusts begjæring gå videre til Justisdepartementet. Justisdepartementet innhentet deretter Lars Ramndals underhåndstillatelse - en "tillatelse det ikke finnes dekning for i noen norsk lov-" til å legge saken hen i departementet.

Etter at Justisdepartementet hadde dekket seg bak denne tövete "tillatelsen" i seks år, fikk Fanebust beskjed om at straffbarheten for trykkerisabotasjen var preskribert!

Den 18. april 1950 bad Fanebust Stavanger Politikammer om en avskrift av brevet om trykkerikontrollen. Det førte til at angjeldende brev ble returnert og unndratt protokollføring - den 20. april.

Etter den tid er et annet brev blitt benyttet til dekke,- et saken . fullstendig uvedkommende brev som var sendt politikammeret samme sommer, fra samme avsender: overvåkingssjef Bryhn . vegne av Justisdepartementet. Den kriminaltjant som ga ordren om trykkerikontrollen videre fra kriminalsjef Benneche, har bekreftet riktigheten både av trykkeri-kontrollens forekomme, og at opphavsbrevet var fra overvåkingssjefen. Det er det brevet som i april 1950 ble returnert og erstattet med et brev av 5/7-47.

Et forsøk på å gi Sivilombudsmannen saken gikk ikke da han ikke hadde mandat til å behandle saker som var over ett år gamle! Fanebust gikk da til Stortinget med sin anklage mot justisminister O.C. Gundersen og riksadvokat Andreas Aulie. Senere er straffeklagen blitt utvidet til også å gjelde anvendelse av villedende dokumenter under saksbehandlingen i Stortinget. Det uvedkommende brev ble ifølge anklagerens gjentatte påstand overfor Regjeringen mot bedre vitende av herr Aulie sendt Stavanger Politikammer, slik at man derfra fikk en erklæring om at ingen hadde vært med på noen trykkerikontroll der på grunnlag av det brevet.

Etter at de to anklagede embedsmenn i sytten måneder således hadde samlet inn bevismateriale mot seg selv, kom saken opp i Odels-tinget. Som ventet og rimelig var førte ikke dette til noe som helst bortsett fra en debatt så krass at det bare var immuniteten fra Stortingets talerstol som hindret injuriersøksmål til begge sider.

Dette var i juni 1965. I oktober samme høst sendte Fanebust begjæring om etterforskning i forbindelse med straffeklage til Rogaland Politikammer. Den preskriberte del av straffeklagen gikk gjennom departementet og havnet hos setteriksadvokat Mellbye. Etter å ha sittet på den både lenge og vel, avsporet J. Chr. Mellbye klagen på preskripsjonsgrunnlaget.

Den andre del av klagen, om anvendelsen av falske dokumenter overfor Stortinget, fant Fanebust langt om lenge ut var overlatt ^{den} ~~til~~ konsulent i Justisdepartementet som er identisk med den sekretær som tidligere så åpenlyst hadde forsøkt å føre Fanebust bak lyset ved mot vitende å forsikre at det ikke eksisterte dokumenter i hans sak i Justisdepartementet. Overrasket på sitt kontor, fortalte denne juridiske utdannede saksbehandler at han trodde saken var henlagt en gang for alle av setteriksadvokaten, J. Chr. Mellbye - på foreldelsesgrunnlaget !

Etter den tid er et annet brev blitt benyttet til dekke,- et saken . fullstendig uvedkommende brev som var sendt politikammeret samme sommer, fra samme avsender: overvåkingssjef Bryhn . vegne av Justisdepartementet. Den kriminaltjent som ga ordren om trykkerikontrollen videre fra kriminalsjef Benneche, har bekreftet riktigheten både av trykkeri-kontrollens forekomme, og at opphavsbrevet var fra overvåkingssjefen. Det er det brevet som i april 1950 ble returnert og erstattet med et brev av 5/7-47.

Et forsøk på å gi Sivilombudsmannen saken gikk ikke da han ikke hadde mandat til å behandle saker som var over ett år gamle! Fanebust gikk da til Stortinget med sin anklage mot justisminister O.C. Gundersen og riksadvokat Andreas Aulie. Senere er straffeklagen blitt utvidet til også å gjelde anvendelse av villedende dokumenter under saksbehandlingen i Stortinget. Det uvedkommende brev ble ifølge anklagerens gjentatte påstand overfor Regjeringen mot bedre vitende av herr Aulie sendt Stavanger Politikammer, slik at man derfra fikk en erklæring om at ingen hadde vært med på noen trykkerikontroll der på grunnlag av det brevet.

Etter at de to anklagede embedsmenn i sytten måneder således hadde samlet inn bevismateriale mot seg selv, kom saken opp i Odels-tinget. Som ventet og rimelig var førte ikke dette til noe som helst bortsett fra en debatt så krass at det bare var immuniteten fra Stortingets talerstol som hindret injuriersøksmål til begge sider.

Dette var i juni 1965. I oktober samme høst sendte Fanebust begjæring om etterforskning i forbindelse med straffeklage til Rogaland Politikammer. Den preskriberte del av straffeklagen gikk gjennom departementet og havnet hos setteriksadvokat Mellbye. Etter å ha sittet på den både lenge og vel, avsporet J. Chr. Mellbye klagen på preskripsjonsgrunnlaget.

Den andre del av klagen, om anvendelsen av falske dokumenter overfor Stortinget, fant Fanebust langt om lenge ut var overlatt ^{den} ~~til~~ konsulent i Justisdepartementet som er identisk med den sekretær som tidligere så åpenlyst hadde forsøkt å føre Fanebust bak lyset ved mot vitende å forsikre at det ikke eksisterte dokumenter i hans sak i Justisdepartementet. Overrasket på sitt kontor, fortalte denne juridiske utdannede saksbehandler at han trodde saken var henlagt en gang for alle av setteriksadvokaten, J. Chr. Mellbye - på foreldelsesgrunnlaget !